

MAKİNE İNSAN

LA METTRIE

ÇEVİREN
ASLI AVCAN - ENFAL ERKAN

LA METTRIE

Fransa'da, ünlü bir tekstil tüccarının oğlu olarak doğdu (1709). Meslekten doktordur. Felsefe ve doğa bilimleri okumak için Collège du Plessis'e girdi (1725) ve 1728'de mezun oldu. Aynı sene, beş yıl çalışacağı Jardin du Roi'nin anatomi kürsüsüne atandı. 1739'da evlendi ve bu evlilikten iki çocuğu oldu. Fransız Aydınlanmasının ilk materyalist düşünürlerinden ve öncülerinden birisidir. Zihinsel süreçlerin ve işleyişlerin beden tarafından yönlendirildiğini ve insanların bir makine ya da robot gibi işlediği fikrinin savunucularındandır. Kendisinden sonra Baron d'Holbach gibi ateist maddecilerin habercisidir. Ayrıca psikolojide, örneğin davranışçılık üzerinde önemli etkileri olmuştur.

Başlıca eserleri: *Histoire Naturelle de l'Âme* (1745), *École de la Volupté* (1746, 1747), *Politique du Médecin de Machiavel* (1746), *l'Homme Plante* (1748), *Ouvrage de Pénélope ou Machiavel en Médecine* (1748), *Discours sur le bonheur ou Anti-Sénèque* (1748), *Système d'Épicure* (1750), *l'Art de Jouir* (1751).

ASLI AVCAN

İstanbul'da doğdu (1990). Galatasaray Üniversitesi Felsefe Bölümünden mezun oldu (2013). Ecole Normale Supérieure de Lyon'da, Felsefe Tarihi Anabilim Dalında *Aristoteles'te Matematiksel Sonsuzluk ve Fiziksel Sonsuzluk* başlıklı yüksek lisans tezini tamamladı (2015). Hâlen Panthéon Sorbonne Üniversitesi Felsefe Anabilim dalında *Aristoteles'te Beş Duyu* başlıklı doktora çalışmasına devam etmektedir. Aynı zamanda Ondokuz Mayıs Üniversitesi Felsefe Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

ENFAL ERKAN

Atatürk Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü mezunu. Başlıca eserleri: John Stuart Mill, *Auguste Comte ve Pozitivizm* (2021).

İÇİNDEKİLER

METİN ÜZERİNE NOT	12
YAYINCININ UYARISI	15
GÖTTİNGEN'DE TIP PROFESÖRÜ OLAN BAY HALLER'E	17
MAKİNE İNSAN	27
Ek:	
MAKİNE İNSAN; BİR FİKRİN KÖKENİYLE İLGİLİ İNCELEME	121
I	
LA METTRIE'NİN HAYATI	123
2	
MAKİNE İNSAN'IN YORUMU	137
3	
MAKİNE İNSAN'IN TARİHİ ARKA PLANI	168
DİZİN	214

TÜRKÇE BASIMA NOT

Elinizdeki çevirinin ana metninde *La Mettrie's L'Homme Machine; a Study in the Origins of an Idea* (1960) isimli eleştirel basım esas alınmıştır. Çift dilli yayımlanan bu kitabın Fransızca ana metni Aslı Avcan, İngilizce değerlendirme ve metin içi notları Enfal Erkan tarafından çevrilmiştir.

Vartanyan'ın La Mettrie'nin hayatı, düşüncesinin evrimi ve kitabın çağdaş alımlanışına dair bazı makaleleri kitap sonuna eklendi. La Mettrie ile yeni tanışacak okur dilerse buradan başlayabilir.

Her ne kadar aynı felsefe dilini konuşsak da, döneminin popüler dilinde yazılmış bir metin olarak *Makine İnsan* çağcıl birçok isme ve olaya gönderimler içermektedir. Burada da Vartanyan'ın notları okura kılavuzluk yapacaktır; 'Ed.' kısaltmasıyla gösterilen tüm notlar kendisine aittir.

EBUBEKİR DEMİR

YAYINCININ UYARISI¹

Böylesine cesur bir kitaba imza atma cüretini göstermeme belki şaşılacaktır. Aslında dini alt etmek için yapılan bütün o girişimler yüzünden dine inanmıyor olsaydım ve eğer başka bir yayıncının benim vicdan ilkesi gereği reddeceğim bir şeyi yapmak için bu kadar istekli olmayacağına ikna olabilseydim, gerçekten de bunu yapamazdım. Tedbirin bizden zayıf zihinlere büyülenme fırsatını vermememizi istediğini biliyorum. Ancak onların zaten böyle olduğunu varsayarsak, ilk okumada gördüm ki, zayıf zihinler için korkacak pek de bir şey yok. Teolojinin ya da dinin fikirlerine karşı savları ortadan kaldırmak için bu kadar özenli ve tetikte olmak neden? Bu, toplumu onları *ayarttığımızı* inandırmak olmaz mı? Ve toplum bir kere şüphe etmeye başladı mı, elveda artık inanca, dolayısıyla da dine! Hangi yöntemle, hangi umutla din-dışların kafasını karıştırabiliriz, onlardan korkuyorsak şayet? Onlara akıllarını kullanmayı salık vererek yalnızca geleneklerine karşı nutuk çekmekle, üstelik bu geleneklerin düşünme biçimleriyle aynı sıkı denetimi hak edip etmedikleri konusunda bilgi sahibi dahi olmadan, yetinirsek onları nasıl geri döndürebiliriz?

Böyle bir tutum inanmayanların elini güçlendirir; ce-

¹ ‘Yayıncının Uyarısı’ni yayıncı Luzac’a ait olduğunu kabul eden Assézat ve Valkhoff’un aksine, birincil kanıtlara karşı çıkmak için herhangi bir iyi neden sunmadan, Lemée bunu La Mettrie’ye atfediyor. 1751 tarihli *Oeuvres philosophiques*’de “Uyarı”nın yeniden basımı, Lemée’nin görüşüne bir miktar, ancak yetersiz destek vermektedir. Yazarının La Mettrie olmadığını kanıtlamanın bir yolu olmasa da, yazarın o olduğu konusunda ısrar etmek yersizdir, çünkü “Uyarı” Luzac’ın basın özgürlüğü konusunda bilinen tavrının tamamıyla tipik bir örneğidir. (Ed.)

DİZİN

A

Abadie 77
abartılı rasyonalizm 157
açık duyumsama yetisi 127
açıklama yöntemi 200
açlık 39, 73, 138
afyon 36, 37
ahlak 60, 66, 86, 100, 112, 143
ahlaki: ~ algı 152; ~ determinizm 188
akıl 16, 31, 40, 59, 65, 68, 81, 83, 98, 108, 119, 120, 126, 133, 143, 151, 152, 155, 174, 176, 179, 180, 181, 187, 189, 208; ~ yürütme 31, 59, 83, 108, 119, 143, 155, 174, 180, 187, 189, 208; ~ yürütme biçimi 143; ~ in mükemmelliği 30
aksiyom 63, 187
aktif organizma 143
Algarotti 131
algı 154
algılama yolu 184
alışkanlık hazları 70
Amman 48, 49, 52, 53
ampirik: ~ hipotez 184; ~ destek değeri 200; ~ kriterlerin değeri 191; ~ uyumluluk 173
ampirist prosedürler 194
ampirizm 163, 191
analoji 46
anatomi 25, 45, 81, 105, 120, 125, 190, 192, 205, 212
anatomik mükemmellikler 198
Ancien Régime 178, 212
animistik: ~ biyoloji 204; ~ çekinceler 173; ~ eleştirisi 144
animizm 44, 106, 143, 173
anlama yetisi 24
anlaşılabilirlik sınırları 180

Antikçağ 176

antimetafizik gayret 174
antropoid maymunlar 47
Apollon 19
araştırma yöntemi 137
d'Argens, Marquis 16, 130, 131
Aristoteles 63
arkhe imparatorluğu 204
Arnobe 65
Arnobius 65, 66
astronomi 118, 213
aşk 24
atardamarlar 147
ateizm 77, 85, 150, 177; ~ sorunu 150
atomistik mantığına 181
Avusturya Veraset Savaşı 126
aydınlanma 80, 148, 158, 213
aydınlanmış halkın yargısı 183
aynılık düzeyi 139

B

Bacon 88, 90, 201
Bağlivi 92, 201
bağırsak 93
bağnazlık dili 101
bakteri 146
basit varlıklar 177
basitleştirme dürtüsü 194
Bayle 63, 80, 98
beden(ler) 16, 32, 36, 42, 82, 86, 87, 90, 92, 97, 98, 101, 102, 107, 115, 119, 138, 140, 143, 146, 147, 156, 166, 167, 172, 194, 195, 204, 210, 211; ~in hâlleri 138; ~in maddi yapısı 186; ~in organları 139; ~in tıbbi 192; ~in titreşim ilkesi 103; ~ zihin sorunu 194
bedensel süreçler 138

- belirlenimcilik 166
 bellek izleri 156
 Bergmann 17, 18, 129
 beşerî bilimler 123
 beyin 29, 43, 45, 46, 57, 61, 62, 64, 74, 85, 92, 94, 112, 138, 146, 154, 182; ~ lifleri 64; ~in fiziksel durumu 187; ~in örgütlenmesi 59
 biçim 42, 118, 119, 158, 161, 180
 bilgelik 20, 47, 74, 111, 159, 169; ~ gösterisi 159
 bilgi: ~ birikimi 138; ~ sorunu 154; ~ teorisi 154, 155, 175
 bilim(ler) 18, 20, 24, 26, 29, 50, 52, 55, 58, 60, 87, 90, 109, 111, 123, 137, 139, 140, 145, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 158, 162, 164, 165, 166, 167, 168, 173, 176, 186, 193, 199, 202, 207, 209, 213; ~in gelişimi 187; ~ teorisi 154
 bilimsel: ~ açıklama 141, 172; ~ amaç(lar) 143, 190; ~ araştırma 139, 150, 160; ~ psikoloji 144, 165; ~ değer 161; ~ fayda 140; ~ hayalgücü 151; ~ imgelem 163, 198, 206; ~ inceleme alanı 165; ~ kesinlik 162; ~ materyalizm motivasyonu 190; ~ neden 173
 bilinç 43, 157, 167, 169, 171, 180, 190, 198; ~ fenomeni 190; ~ olasılığı 171; ~ yeteneği 180
 bireysel dürtüler akışı 156
 birleştirme edimi 154
 biyokimyasal makine 162
 biyoloji 143, 144, 151, 162, 164, 168, 201, 207
 biyolojik: ~ metotlar 186; ~ teorik değer keşfi 151; ~ yönelim 177
 Blondel 96, 97
 Boerhaave 19, 41, 87, 94, 95, 103, 104, 112, 113, 115, 125, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 200, 202, 203, 204, 205, 208
 Boerhaaveci esaslar 191
 Boindin 80
 Dr. Boissier 135
 Bonnet, Charles 209, 210
 Borelli, Giovanni Alfonso 98
 Boyle 88, 89, 97, 144, 201
 böcekler 43, 88, 204
 Buffon 48, 50, 52, 72, 90, 116
 bulgusal değer 139
- C
- Le Camus, Antoine 210, 211, 212
 can ruhları 189
 canlı: ~ bedenler 29, 86, 143; ~ makine fikri 145; ~ organizma 113, 162, 201
 Canus, Julius 34
 cehalet 32, 118, 178
 cesaret 18, 27, 29, 30, 37, 41, 68, 76, 85, 149, 171
 ceza bilimi 153
 Châlons, Champagne 71
 V. Charles 45
 Bay Charp 111
 Chartes 55, 56
 du Châtelet, Marquise du 32, 127, 176
 du Chayla, Le Vicompte du 133
 Şansölye Chyverni 41
 Cicero 24
 cinsel: ~ imalı üslup 159; ~ istek 138; ~ perhiz 39
 Cinsilatif 40
 Condillac 57, 174
 Connor, Bernard 67
 Corneille 63, 155
 Cowper 86, 87, 144, 201
- Ç
- çevrenin eğitici değeri 153
 çocukluk dönemi 58
 çocuksuluk 148
- D
- Dacier Madam 22
 davranış: ~ biçimleri 148; ~ farklılıkları 140
 deha gücü 23
 deist bakış açısı 178
 deizm 80
 delilik 45, 74, 77, 148, 161
 deneme yanılma yöntemi 193
 deney 32, 33, 43; ~ bastonu 32, 33

- deneyim 138, 167; ~in sembolleştirilmesi 155
- deneyisel: ~ bilim 174; ~ yaklaşım 153; ~ keşif yeteneği 191; ~ psikoloji 153; ~ ve geçici statü 185; ~ veriler 202; ~ yöntem 32, 173
- dengeleme mekanizması 109
- Derham 77
- Desbarreaux 80
- Descartes 22, 28, 33, 63, 78, 96, 111, 112, 116, 118, 124, 137, 138, 143, 144, 168, 169, 170, 171, 172, 176, 180, 191, 192, 197, 199, 200, 208, 212
- Dettingen Muharebesi 126
- Diderot 57, 78, 81, 82, 113, 124, 157, 171
- dil(ler): ~in kökeni 48, 83; ~in bilgisi 54; ~in icadı 58; ~ yöntemi 154
- dilsel yetenekler 50
- din 15, 16, 31, 80, 85, 131, 190, 209, 212, 213; ~in ahlaki otoritesi 212; ~ karşıtı yıkım amacı 190; ~ savaşları 85
- dinamizm 148
- dinî: ~ değerler 150; ~ inanç 178; ~ otorite 160
- dirikesim deneyleri 202
- dirimselci konum 164
- dirimselcilik 164
- dirimsel-mekanist yönelim 164
- diyet 100, 138
- dogma 160
- dogmatik materyalizm 167
- doğa 21, 25, 29, 30, 31, 32, 40, 44, 50, 52, 54, 55, 57, 65, 67, 70, 75, 77, 78, 81, 85, 90, 103, 105, 111, 117, 124, 133, 145, 150, 151, 152, 156, 164, 177, 178, 181, 184, 186, 191; ~ bilimleri 124; ~ felsefesi 44, 178; ~ doğalcılığı 158; ~nın düzeni 151; ~nın temaşası 78; ~nın üretimleri 22; ~ taklidi 156
- doğabilim 140
- doğal: ~ dünya 152; ~ teoloji 195; ~ yasa 68, 69, 70, 71, 75, 76, 85, 120
- doğalcılık 151
- döngüsel nedensellik 145
- dört ayaklılar 43
- Droneau, Marie-Louise 125
- Duclos 80
- duyarlık 169
- duygu(lar) 16, 36, 38, 40, 55, 62, 68, 70, 76, 108, 114, 119, 147, 149, 189, 208; ~nun kölesi 74
- duygudaşlık 95
- duygulanım(lar) 35, 40
- duygusal davranışlar 174
- duyu(lar) 14, 43, 46, 154, 156, 169, 187, 196, 198; ~ algıları 156, 198; ~ deneyimi 154; ~ izlenimleri 154
- duyulurluk 202
- duyum(lar) 20, 56, 60, 64, 105, 154, 157, 173, 195; ~in cazibesi 20
- duyumsama yetisi 108, 148, 149
- duyusal: ~ aktivite biçimleri 196; ~ coşku 158; ~ içerik 154
- düalist: ~ formül 166; ~ metafizik 167; ~ varsayım 167
- düalizm 137, 158, 166, 172
- dünya 20, 25, 63, 70, 77, 106, 151; ~nın fethi 24; ~ yüzeyi 151
- düşünce(ler) 27, 28, 30, 31, 35, 38, 50, 63, 71, 80, 83, 86, 111, 136, 148, 153, 159, 167, 168, 169, 178, 188, 190, 198, 200, 207, 212; ~i temaşa etme 108; ~nin duyumsama yetisi 108; ~ özgürlüğü 38, 136; ~ yöntemi 159
- düşünen madde 180
- düşünme 15, 27, 29, 31, 82, 107, 108, 118, 148, 149, 152, 154, 173, 179, 196; ~ biçimleri 15; ~ bilgisi 26; ~nin doğası 154; ~ yetisi 27, 107, 127, 148, 179
- düz kas 146
- E
- edebî: ~ mülkiyet duygusu 17; ~ takтикler 170
- edebiyat 124, 156, 157
- edep kaybı 159
- eğitim 40, 42, 48, 50, 55, 61, 65, 125, 186, 193
- elektrik 113, 149
- enerjinin korunumu yasası 144

entelektüel: ~ görev 160; ~ oluşum 190; ~ özgürlükçülük akımı 178; ~ savurganlıklar 161; ~ sıklık 158
 epifiz bezi 197
 epigramlar gösterisi 159
 Epiktetos 100
 Epikürcü: ~ fikirler 189; ~ gelenek 158
 Epikürcülük 174
 epistemoloji 154
 epistemolojik: ~ merdiven 54; ~ soru 153; ~ temel 174
 erdem(ler) 38, 60, 61, 69, 70, 75, 85, 148
 ereksel akıl yürütme 151
 erkek: ~in öfkesi 39; ~ ruhu 40
 erotik: ~ enerji 160; ~ zevk 160
 Korgenaral Bay d'Erouville, le comte 62
 estetik 156, 157; ~ amaç 156
 etik 33, 158
 Euripides 63
 evren 58, 78, 84, 150, 156; ~ in ağırlığı 82
 evrensel önerme 163
 evrim teorisi 153

F

farkındalık yetileri 179
 felsefe 4, 16, 20, 38, 80, 101, 111, 124, 128, 138, 139, 143, 145, 150, 156, 158, 160, 166, 168, 175, 179, 180; ~ tarihi 166
 felsefi: ~ sıklığı 159; ~ sistemler 178
 Fenelon 77
 fenomenler 94, 139, 146, 148, 165, 166, 173, 177
 fikir iklimi 183
 filozofluk 30
 fizik 31, 33, 97, 81, 86, 105, 137, 138, 143, 151, 162, 180, 192, 211, 213
 fiziksel: ~ adaptasyon olgusu 153; ~ nedenler 152, 210, 211
 fizyognomik okuma yöntemi 183
 fizyoloji 33, 88, 105, 144, 145, 147, 190, 199, 200, 201, 205, 212; ~nin tarihi 198; ~ yasası 205

fizyolojik: ~ zihin teorisi 212; ~ faktörler 184; ~ fenomen 207; ~ psikoloji 168, 188, 190; ~ psikoloji yönemi 190; ~ teori 205; ~ veriler 145; ~ yasa 202
 fizyonomi 41, 54
 Fontenelle 22, 45, 55, 63, 80, 127
 Fracastor 19
 Fransız: ~ Aydınlanması 28, 178; ~ bilimi 141; ~ tıbbı 134, 135
 Frederick 25, 123, 124, 126, 127, 129, 130, 131, 132, 134, 136
 II. (Büyük) Frederick 123, 126, 130, 131, 136

G

Galen 33, 35, 116, 208
 Gaubius 34, 72, 73, 87, 95, 208, 209, 210, 212
 geçerlilik kapsamı 165
 gelenekler 15
 geleneksel: ~ felsefe 163; ~ makineler 145
 gençlik dönemi 24
 genel: ~ davranış farklılıkları 138; ~ dinamizm 177; ~ felsefi zemin 178; ~ teori 205; ~ tıp 193; ~ zihin sorunu 137
 geometrik yöntem 192
 gerçek töz 175
 gerçeklik duygusu 174
 gerizekâllik 45
 gezegenler saati 109
 Glisson, Francis 91, 201, 202, 206
 Gorter 92, 201
 görme tasarısı 137
 gözlem 31, 32, 88, 113, 118, 127, 149
 Dük de Grammont 126
 güdüler kompleksi 17
 güneş saati bilimi 109
 güzel ruh 38
 güzelliğin cazibeleri 40
 güzellik 61, 95; ~ imgesi 95

H

hafıza 44, 59, 74, 154, 155, 196, 197; ~ klavyesi 154; ~nın edimi 22

- hakikat(ler) 20, 23, 27, 29, 33, 62, 63, 77, 98, 100, 118, 120, 142, 149, 193, 199, 208; ~in eğlencesi 20
- Haller 17, 18, 19, 20, 25, 38, 92, 94, 95, 112, 113, 160, 196, 197, 199, 200, 202, 203, 204, 205, 206, 207
- hamilelik 72, 97, 138
- hareket 107, 148; ~ etme yetisi 113, 149; ~ ettirici ilke 109; ~ ettirici kuvvet 176, 177; ~ hâli 149; ~ ilkesi 86, 90, 100, 143, 146; ~in doğası 108, 139, 149, 184; ~ ve yönlendirme ilkesi 152
- Harvey 87, 91, 144, 201
- hayal etme 59, 60, 62, 63, 64, 65, 67, 76, 155, 157; ~ yetisi 59, 60, 62, 63, 64, 65, 155, 157
- hayalgücü 19, 21, 35, 59, 65, 95, 98, 151, 155, 156, 157; ~ hastalıkları 148; ~nün iktidarı 69; ~nün kısırlığı 19
- hayali erdem 76
- hayvan(lar) 41, 42, 43, 44, 47, 53, 54, 55, 65, 66, 67, 69, 70, 78, 84, 115, 117, 171, 179; ~ âlemi 70, 117; ~ anatomisi 194; ~ bedeni 201; ~ davranışı 169; ~in temel işlevleri 173; ~ otomati 168, 186; ~ otomatizmi 169, 171; ~ otomat teorisi 144; ~ psikolojisi 153; ~ ruhları 45, 96, 107, 200; ~ ruhlarının kas kütlesi 203; ~ zihni 172
- hayvanlık kabiliyetleri 70
- haz(lar) 19, 20, 22, 23, 24, 40, 62, 67, 70, 75, 112, 133, 135, 147, 158, 160; ~in cesareti 26; ~in mutlu deneyimi 24, 26; ~ ideali 158
- Bay Hecquet 103
- Van Helmont 39, 97, 204
- III. Henri 41
- hipokondri 35
- Hippokrates 33, 35, 94, 100, 106
- his yitimi 23, 108
- hissetmenin hazı 75
- histeri 35
- histerik: ~ felç tedavisi 35; ~ hipokondriyak duygulanımlar 35
- Hobbes 177, 178
- horoloji 162
- Hristiyan dogmalarının tinselliği 212
- Hunauld, François-Joseph 111, 125, 126
- Huygens, Christian 109
- huzursuz dürtü 159
- hüzün 132
- İ
- iatrokimya doktrinleri 173
- iatromekanist: ~ hareket 193; ~ yöntem 191
- içerik 158, 161
- içgüdü(ler) 44, 46, 65, 68, 112, 133, 148, 157, 169; ~nün tatmini 160
- içgüdüsel: ~ bilgi 54; ~ davranışlar 174; ~ güçler 148; ~ kaynaklar 152
- içsel: ~ duygu 59; ~ hareketlilik 156; ~ hareket teorisi 176; ~ sonluluk 152; ~ uyaran ağı 146
- ide(ler) 63, 154, 174
- idealist uzlaşmazlık 133
- ideolojik çevre 158
- iklim 42, 87, 138; ~in hükümdarlığı 42
- ilahi takdir düzeni 151
- ilişkilendirme edimi 154
- ilkel: ~ halklar 54; ~ organizmalar 198
- imge 145
- imgelem 156, 157, 206; ~ psikolojisi 156
- imgesel süreç 155
- inancın ışığı 28
- inançsızlık 39, 80; ~ tapınağı 39
- insan(lar): ~ bedeni 37, 110, 120, 145, 181, 205; ~ bedeninin mekanı 111; ~ beyni 44, 153; ~ bilimi 165, 167, 168; ~ doğası 32, 42, 111, 139, 164, 167; ~in fizyolojik yazgısı 185; ~in kaderi 150; ~in mevcudiyeti 77; ~in özü 169; ~in zihni 56; ~in bedenleri 48; ~ psikolojisi 169; ~ ruhu 27, 186
- insancılık 70
- insanlık: ~ dışı evren 163; ~ duygusu 119
- insanoğlunun davranışları 152
- insansı maymun 153

- irade 22, 44, 98, 99, 129, 167, 172, 188; ~nin gücü 99
 iradi kaslar 103
 iskelet 146
 istemsiz: ~ eylemler 44, 93; ~ kötü-
 lük 74
 iyileştirme sanatı 26
 iyilik yapma 75
- J**
 Jansenist dönem 133
- K**
 kaba saba hazlar 19
 kaderci gelenekler 151
 kadın: ~in öfkesi 39; ~in tohumu 116
 kalıtsal erdem 73
 kalp sinirleri 104
 kan dolaşımı 36
 Kant öncesi dönem 140
 karakter çeşitliliği 185
 kardiyak hareket teorisi 203
 karşılaştırmalı: ~ anatomi 105, 169, 212; ~ beyin anatomisi 46, 138
 kartezyen: ~ biyoloji 190; ~ insan bi-
 limi 168; ~ mekanistik ideal 143; ~
 metafizik 169; ~ okul 48, 141, 191;
 ~ ölü mekanizma yaklaşımı 144
 kartezyenlik 170
 kas(lar): ~ dokusu 201; ~ uyarılrlığı
 90, 94, 147, 177, 205; ~ uyarılrlığı-
 nın deneysel kanıtı 206; ~ uyarılrlı-
 ğının deneysel tarihi 204; ~ hareketi
 88, 203; ~ hücreleri 146, 207; ~ ka-
 sılması 144, 146, 206; ~ lifleri 201
 kassal uyarılrlık fenomeni 143
 kendilik 172
 kilise 66, 128, 129, 136; ~ düşmanlığı
 128; ~ otoritesi 31
 kimya 81, 161, 162, 173
 kimyasal süreçler 162
 klinik eğitim 191
 kodlama sistemi 154
 konuşma: ~ organları 49, 52, 54; ~
 sanatı 124
 Korinth 103
 korku 24, 35, 36, 66, 76
 kozalaklı yapı 199
 kozmik ortam 163
 kozmos 138
 köpek açlığı 74
 kötülük 73, 148
 köy şenliği 38
 kronolojik olgu 199
 Don Kişot 160
 kutsal: ~ kitaplar 30; ~ ruh 98
 küçük ruhların kasırgası 64
 küçümseme duyguları 132
 kültür 159
 kültürel evrim problemi 153
- L**
 Hekim Lamy 83
 Lancisi 43, 198
 laubalilik 161
 Leeuwenhoek 113, 201
 Leibniz 33, 54, 55, 98, 107, 138, 171,
 176, 177
 Leibnizci: ~ güç kavramı 177; ~ mo-
 nadoloji 137
 Leibnizcilik 177
 Lemée, M. Pierre 123, 127
 Leroy 109
 Profesör Leyde 104
 lif parçalanması 189
 Linæus 25
 Locke 27, 28, 29, 30, 41, 51, 52, 63,
 111, 137, 149, 174, 175, 179, 180,
 212; ~ felsefesi 180
 Lockeçu: ~ ampirizm 154; ~ düşünce
 174; ~ öğretiler 174
 Lower 91, 201
 Lucretus 83
 Luzac 15, 16, 129, 130, 142
- M**
 madde 27, 28, 29, 77, 86, 143, 149,
 166, 172, 173, 175, 176, 179, 180,
 184, 189, 198, 206; ~ fikri 143; ~
 kavramı 172; ~nin doğası 108, 139,
 149, 187; ~nin düşünme yetisi 27;
 ~nin özü 163, 180
 maddesizlik 30, 59
 maddi olmayan töz 143
 majör zihinsel bozukluklar 208
 makine: ~ hayvan 168, 170, 171,

- 173; ~ insan felsefesi 189; ~nin doğası 139; ~nin düzeni 127
 Malebranche 22, 62, 78, 96, 97, 137, 138, 172, 173, 188
 mantık 65, 159
 mantıksal tutarlılık 149
 Marmontel 80
 materyalist: ~ bilim 141, 166; ~ sistem 158; ~ terimler 195; ~ yorum 172
 materyalizm 27, 66, 139, 140, 141, 143, 148, 157, 158, 160, 164, 165, 167, 173, 174, 175, 176, 181, 183, 185, 190, 195, 204, 209, 210; ~ sistemi 157
 Maupertuis, Saint-Malolu 25, 41, 52, 90, 97, 116, 127, 130, 131
 Prens Maurice 51
 maymun beyni 153
 mekân 20
 mekanik 28, 44, 48, 49, 50, 60, 66, 87, 93, 101, 102, 104, 105, 109, 110, 111, 114, 137, 140, 145, 147, 153, 154, 155, 160, 162, 163, 165, 168, 171, 172, 173, 175, 177, 181, 183, 186, 189, 192, 193, 194, 196, 197, 200, 207, 211; ~in genel yasaları 192; ~ biyoloji 168; ~ fikirler 189; ~ ideal 207; ~ insan 171, 181, 186; ~ olasılıklar 163; ~ psikoloji 177; ~ yasalar 204; ~ yorumlama normları 194; ~ zihin teorisi 147
 mekanistik biyoloji 144
 mekanizm 164, 191
 mekanizma 53, 144, 162, 190, 201
 melankoli 132
 Melebranche 172
 merkezi sinir: ~ aygıtı 144; ~ sistemi 94, 138
 mesane 93
 metafizik 28, 66, 98, 127, 137, 138, 139, 142, 149, 152, 158, 163, 165, 166, 172, 174, 176, 195, 211, 212; ~ gelenek 138; ~ kaos 174; ~ mülahazalar 127; ~ öncüller 212
 metafiziksel: ~ bağlılıklar 137; ~ doğa prensibi 177; ~ cehalet 184; ~ karmaşa 202; ~ sistemler 163
 metodolojik teşvik 197
 Mikroskop(lar) 62, 114, 198, 201
 mikroskopik anatomi 192
 Minerva 25
 de Mirabaud, Jean-Baptiste 189
 mizaç 33, 35, 40, 125, 133, 158, 208
 mizah duygusu 18
 modern: ~ uyarınlılık 202; ~ fizyoloji 146, 206
 monadolojik bağlam 176
 muhakeme 155, 197
 mutlak doğa yasası egemenliği 164
 mühendislik 181
 müzik 21
 müzikal analogi 153
- N
- natüralizm 178
 nedensel: ~ değer 173; ~ zorunluluk zinciri 164
 nedensellik 139, 145, 173; ~ sorunu 139
 Neron 34
 nesnel dünya 154
 nesnelere imgelemleri 83
 neşe 132
 nevrotik şikâyetlerin etiyojisi 35
 Newton 25, 63, 78, 87, 111, 118, 142, 155, 173, 180
 Nieuventit 77
 nihai bilgi 139
 niteliğin öznesi 118, 149
 nöropatoloji 138
 nüfuz edilemezlik 113, 149
- O
- okültizm 31
 olgu(lar) 35, 43, 44, 68, 90, 96, 97, 116, 139, 159, 164, 165, 194, 203
 organik: ~ bedenler 177; ~ farklılık 153; ~ fenomenler 194; ~ hastalık 138; ~ işlevler 29, 167, 173; ~ makine 169, 201; ~ olay 164; ~ sistemler 146; ~ süreç 149; ~ fenomenler 139
 organizma 106, 113, 138, 141, 143, 144, 145, 147, 151, 162, 169, 201; ~nın davranışı 201; ~nın kas dışı kısımaları 206; ~nın otomatikliği 146

- orman insanı 47
 ortak duyu merkezi 196
 ortodoks din inancı 209
 ortodoksluk 129
 otonom: ~ enerji 146; ~ hareket olgularını 203; ~ kas hareketi 88, 201; ~ sinir sistemi 94, 147
 otorite 94, 160
- Ö
 öğrenme: ~nin hazları 24; ~ tarzı 139
 ölü: ~ ayını 129; ~ mekanizma yaklaşımı 190
 ölüm 34, 56, 80, 118, 149, 204; ~ün imgesi 36
 örgütlenme 60
 örgütlü beden 146
 öz farkındalık 169
 özgünlük 172
 özgür: ~ düşünce 168, 178, 190, 212; ~ düşünce ortamı 190; ~ irade 129
 özgürlük sorunu 165, 166
 özsel birlik 167
- P
 papanın yanılmazlığı 129
 Pascal 74, 178
 patoloji 190
 patolojik: ~ gözlem 191; ~ uyku hâli 108
 peripatetik hayal 31
 Perneti, Jacques 40, 41, 183, 184, 185
 Perrault, Claude 50, 104, 105, 106, 107, 173, 189
 Petrone 34
 Peyer 91, 201
 de la Peyronie, M. 43, 198
 Pironculuk 140
 Pisagorcuk doktrinler 66
 Piso komplosu 34
 pişmanlık 133, 152, 159; ~ duyguları 133, 152
 Platon 66, 99, 100
 Platoncu doktrinler 66
 Pline 30
 Pluche 29, 30, 31
 Polipin 79, 151
- politik ve sosyal düzen 212
 Pope 23, 38, 97
 pozitif bilgi 175
 Prochaska 93, 94
 Prometheus 110
 propaganda düzlemi 150
 protozoalar 146
 psikiyatri 33, 207, 208, 210, 211, 212
 psikiyatrik: ~ içgörü 148; ~ tıp 212
 psikodinamik oyun 147
 psikofiziksel: ~ araştırmalar 209; ~ bağlaşımlar 162; ~ paralelizm 196; ~ kavrayış 185; ~ otomatizm 181; ~ sorgulama yöntemi 169; ~ uygunluk 166; ~ veriler 184
 psikofizyoloji 172
 psikofizyolojik araştırma türü 167
 psikoloji 137, 138, 140, 144, 148, 165, 167, 168, 184, 188, 190
 psikolojik: ~ bireyselleşme 187; ~ olaylar 141; ~ teori 138; ~ yöntem 155
 psikosomatik: ~ fenomenler 148; ~ reaksiyonlar 147
 psişik: ~ fenomenler 44, 139; ~ olay(lar) 149, 164; ~ olgular 165; ~ yaşam 148
 Pythagoras 66, 99
- R
 Rai 77
 rastlantı 44, 77, 79, 81, 151, 152
 rasyonalist metafizik yöntem 163
 rasyonel: ~ insan zekâsı 181; ~ zihni 148
 Ray, John 77
 Rebel 21
 refleks: ~ eylemi 96, 147; ~ uyarımı 147
 resim 21
 resimsel-sembolik gerçeklik 155
 Richardson 21
 Roland 21
 Romantizm 157
 Rousseau 37, 54, 57
 le Roy, Julien 109
 ruh(lar) 16, 22, 29, 30, 31, 34, 36,

- 37, 38, 40, 47, 48, 50, 53, 56, 57, 58, 64, 66, 71, 86, 94, 99, 100, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 112, 118, 127, 138, 139, 144, 168, 170, 172, 173, 174, 181, 182, 184, 189, 195, 196, 199, 204, 207, 208, 210, 211, 212; ~ fiziği 209; ~ kavrayışı 189; ~un asılsızlığı 150; ~un bütün yetileri 85; ~un çeşitli hâlleri 42, 138; ~un doğası 110, 118; ~un etkisi 144; ~un maddeselliği 198; ~un ölümsüzlüğü 80, 212; ~un sipiritüelliği 19; ~un tıbbi 192; ~un tinselliği 160; ~un kökeni 30
- ruhçuluk 27, 59
- ruhsal: ~ bozukluklar 35; ~ ölümsüzlük dogması 188
- rüyalar 36, 172
- S**
- saat: ~ benzeri mekanizma fikri 201; ~ bilimi 162; ~ sarkacı 100
- safdil inanç 148
- sağduyu terazisi 161
- sağınimli hareket 204
- sağlık kaygısı 39
- salgın hastalıklar 42
- salt görünüşler 163
- samimiyet 161
- sanat(lar) 22, 40, 55, 60, 62, 63, 153, 155, 156, 157, 192, 193; ~ eseri 156; ~ tarihi 156; ~ın doğası 157
- sanatsal: ~ deha 155; ~ yaratım 155
- sansasyonel psikoloji 174
- sayısız algı 154
- sembolik bilgi 55
- sembolizm 155
- sempati 92, 95, 113, 188
- Seneca 34
- serebral: ~ uyarırlılık 148; ~ enstrüman 153
- ses aygıtı 48, 50
- sezgi 164, 167, 193
- sezgisel: ~ hipotez 154, 167; ~ kavranış 164
- sınıflandırma hatası 48
- sınırlı zayıf anlama yetisi 140
- sinir(ler) 21, 35, 36, 44, 45, 87, 90, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 104, 110, 138, 144, 146, 147, 152, 200, 207; ~ dürtüsü 207; ~in hassaslığı 69; ~ mekanizmaları 152
- sinirsiz kas uyarırlılığı 147
- siyasi doktrinleri 178
- skolastik: ~ ilgiler 175; ~ jargon 202; ~ töz 163
- Sofokles 63
- Sokrates 100
- somatopsişik fenomenler 148
- somut: ~ fenomenler 146; ~ kas uyarırlılığı 177
- soyluluk 61
- soyutlamalar 172
- sözcük(ler): ~in icadı 53; ~in keyfi işaretleri 55
- sözlü yöntem 48
- Spinoza 79, 138, 175, 176
- spiritüalist konum 142
- spiritüalizm 27, 167
- Stahl, Georg Ernst 19, 35, 91, 101, 102, 103, 105, 143, 204
- Stahlcı: ~ animizm 143; ~ varsayım 102
- Steiger, Hans-Ludwig 38
- Wittighofenli Steiguer 38
- Steno 89, 144, 201
- Stoacı metanet 34
- Stuart 92, 201
- sürekli devinim 145
- Ş**
- şefkat 40
- şehvet 60
- şeyler: ~in doğası 139; ~in gerçek doğası 165
- şiir 21, 57, 72, 80, 124
- T**
- taklit ideali 155
- Tanrı 24, 27, 29, 52, 66, 76, 77, 78, 80, 81, 83, 84, 90, 136, 137, 150, 151, 152, 175, 177, 179, 195
- tanrısal intikam eylemi 135
- tanrısalılık 66
- tarih 41, 68
- tarihsel durum 190

- taşıyıcı sınırlar 207
 tecrübe 32, 108, 120
 teleolojik değerlendirme 194
 tembellik 38
 temel: ~ bilinç formları 157; ~ lifçik-
 ler 201
 Temple 51, 52
 teoloji 15, 16, 80, 158
 teolojik: ~ dogmalar 137; ~ gelenek
 137 ~ payandalar 178
 teori 44, 57, 87, 90, 97, 113, 138,
 139, 193, 200
 tepki oluşumu algısı 124
 terapi 208
 terapötik etki 35
 tıbbi: ~ eğitim 190; ~ ilgi 127
 tıp 33, 80, 91, 101, 103, 125, 128,
 134, 168, 176, 186, 191, 192, 193,
 200, 205, 208, 209, 210, 211, 212,
 213; ~ın kaderi 33; ~ bilimi 168,
 176, 186, 193, 200, 211; ~ dünyası
 128; ~ eğitimi 125; ~ tarihi 193; ~
 teorisi 192; ~ uygulamaları 134
 toplardamarlar 147
 toplum 15; ~ çıkarları 74
 Toricelli deneyi 31
 töz(ler) 27, 71, 109, 120, 147, 163,
 164, 173, 174, 175, 188, 195
 tözsel farklılığı 173
 tragedya 22
 trajedi 34
 Trembley 52, 79, 81, 82, 90, 151,
 152
 Trublet, Saint-Malolu Abbé 127
 Lord Tyrconnel 135
 Tulpus 47, 48, 96
 tutkular 40, 69, 100, 147; ~ tarihi
 100
 tümevarım gücü 145
- U
 Unzer 93
 uyanıklık hâli 26, 36
 uyarıcılar 138
 uyarılabilirlik 18, 19, 87, 89, 91, 92, 93,
 94, 96, 106, 107, 143, 144, 145,
 146, 147, 151, 190, 199, 200, 201,
 202, 203, 205, 206, 207; ~ın doğası
- 207; ~ doktrini 146, 205; ~ faktörü
 203, 206; ~ fenomeni 147, 201; ~
 ilkesi 147, 148, 190, 199, 202; ~ re-
 aksiyonu 146; ~ süreci 206; ~ tabi-
 atı 147; ~ tepkisi 207; ~ verileri 201
 uyku 36, 108
 uykusuzluk hastalığı 36
 uyuşturucu 138
 uyuşukluk 38
 uzam 113, 149, 180
 uzamlı olmayan bir varlık 199
- V
 vahiy 31
 vahşi insan 47, 53
 vajinal tutku 40
 Vanini 79
 varoluş: ~ nedeni 152; ~ tarzları 173
 varsayım sistemi 172
 varsayımsal bağlam 190
 vasküler sistem 200
 vatana ihanet suçu 88
 Vaucanson 109, 110, 162, 181
 verili: ~ organ 192; ~ semboller 154
 Virgile 104
 Voltaire 14, 21, 28, 31, 41, 72, 80,
 97, 131, 134, 135, 160, 161, 174,
 178, 179, 180, 181, 192
- W
 Wepfer 91, 201, 205
 Whytt 93
 Willis 43, 44, 45, 46, 87, 93, 104,
 105, 106, 112, 173, 189, 198, 200
 Wolff, Christian 33, 177
- Y
 yalın felsefe 180
 yapay dürtü 146
 yapısal analogi 153
 yaratıcı doğa 151
 yasa egemenliği 164
 yaşam 32, 52, 56, 72, 87, 101, 106,
 108, 113, 123, 143, 145, 148, 160,
 167, 190, 207; ~ bilimleri 143; ~ fe-
 nomeni 190; ~ın refahı 33; ~ ideali
 160; ~ mekanizması 145; ~ soluğu
 148

- yaşama: ~ arzusu 24; ~ sevinci 158
yaşamsal: ~ fenomenler 44; ~ ilke
201, 207
Yeni Spinozacılık 175
yeniden üretme 156
yorgunluk 138
yorum tarzı 176
yöntem 160, 165, 169
yurttaşın intikamı 171
yüksek psişik işlevler 143
- Z
- zaman 20; ~ın gerçek imgesi 64, 157
zekâ 45, 46, 61, 63, 117, 169, 188,
196
zenginlik 61, 95
- zihin 14, 19, 20, 23, 25, 26, 28, 33,
41, 42, 45, 52, 53, 54, 57, 81, 98,
103, 106, 119, 124, 137, 138, 140,
143, 147, 154, 165, 166, 167, 172,
189, 194, 195, 208, 210, 212; ~ be-
den paralelliği 138; ~ beden uyumu
195; ~ bilimi 194; ~ duyuları 20;
~nin bölünemezliği 59; ~nin cazibi-
besi 20; ~nin hazları 20, 22; ~nin
rahmi 39
- zihinsel: ~ enerji 147; ~ fenomenler
137, 162, 173, 209; ~ güç 140; ~
hijyen 208; ~ kapasite 45; ~ olaylar
139, 166; ~ yaşam 138; ~ yetenekler
50; ~ yetiler 187